

SJ:s fenomenala planering

Per Flensburg, Professor i informatik

Som flitig tågresenär råkar man då och då ut för märkligheter. En av de mera märkliga sakerna hände tisdagen 9 april på tåget(-n) mellan Växjö och Lund med avgångstid från Växjö kl 18.36. Det visar hur duktigt SJ är på kommunikationer! Och det är alldeles sant!

Tåget ankom något försenat till Växjö, men det ankom i varje fall och det var inte överfullt. Som vanligt var det byte i Alvesta, dit Stockholmståget förväntades ankomma kl 19.00. På väg till Alvesta får vi det vanliga beskedet i högtalarna, resande med tåget bla. bla till Nässjö, Mjölby, Stockholm inkommer 19.08 på plattform 4b. Men så kom det: "Resenärer till Älmhult, Osby och Hässleholm får på grund av lokskada åka buss! Buss avgår från framsidan på stationshuset!" På perrongen upplyser en liten röd tillägsskylt att tågets beräknade avgång 19.00 är framflyttad till 20.00.

Jaha, det betyder således att man var tvungen att åka buss från Alvesta till Lund. Till min kära familj hade jag meddelat en preliminär ankomst kl 21 men den fick uppenbarligen revideras. Kommen till Alvesta söker jag efter en telefonkiosk och finner 6 st. Den första hade en skylt på sig: "Ur funktion!", den andra tog inte emot mina pengar, för automaten var full. Den tredje var korttelefon och där visade displayen "Ur funktion!". Den fjärde var korttelefon men den förklarade att min nyinköpta telefonkort inte fungerade. "Kortet ogiltigt" var det lakoniska beskedet. Till den femte var det tre personer i kö, den sjätte var ledig. När jag försökte använda den tog den emot mitt 30-kort, talade om för mig att det fanns 32 markeringar kvar och lade sedan av! Det intressanta var dock att för varje gång jag stack in kortet ökade antalet markeringar. När jag fått 68 markeringar kastade jag ett öga på den andra kön! Där stod nu 18 personer och samma människa pratade som när jag kom. Det var en ung kortklippt kille i skinnjacka och han såg ut till kunna fortsätta ett bra tag till!

Nå, de därhemma är luttrade, så de blir inte oroliga i brådrasket. Fast inte kom det någon buss, det dröjde 10 minuter och då ställde den sig *bredvid* stationshuset istället för framför. Där stod en SJ-tjänsteman som hastigt sa något till busschaffisen och sedan försvann som oljad blix. Chaffisen kliver av och säger att de som ska till Hässleholm ska ta plats i bussen. Bussen går bara till Hässleholm visar det sig nämligen. När vi som ska vidare undrar hur vi ska göra, det kan inte chauffören ge något svar. Han har bara fått besked om att han ska köra till Hässleholm och det fick han när han stod i duschen därhemma!

En av resenärerna springer då iväg in till biljettluckan och frågar hur man har tänkt sig det, om det kanske inte skulle löna sig att vänta på tåget 20.00 i alla fall. Nej, det gör det inte blir beskedet, tåget står fortfarande i Nässjö, det tar 55 min att köra därifrån och man måste dessförinnan ha tag i ett nytt lok, något man ännu inte ordnat. Tidigast halv nio kunde man vänta tåget. Så vi fyller bussen och lite till, tre stycken fick stå upp och så bar det iväg. Någon undrade var toaletten fanns. Det gjorde den inte!

Plötsligt hörs chauffören ropa: "Hallå, hallå! Ni ska av i Älmhult och så får ni åka tåg därifrån!" Vi kommer dit vid 8-tiden och 20.05 kommer det tåget som skulle kommit till Alvesta tidigast 20.30!!! Så till slut blev jag bara en halvtimme försenad!

En annan sak hände den 15 april på morgonen. Eftersom det är banarbeten går det inget tåg mellan Alvesta och Växjö utan man har istället satt in bussar. Detta görs regelmässigt och där brukar stå en tre-fyra bussar, som kör vidare till Växjö, Emmaljunga, Lessebo etc.

Men denna dag stod där bara en buss och utanför stod en massa människor, inklusive två konduktörer eller tågmästare, som det numera heter. Bussen var halvfull men man tog inte in fler utan den for iväg. Resten fick stå och vänta. Så småningom kommer det två rödvästade människor klivandes från stationsbyggnaden.

En av dem frågar hur många som ska vidare från Växjö och ca 15 personer räcker upp en hand. Han försvinner igen men återkommer strax och förklarar med hög och myndig röst så att åtminstone en tredjedel av oss hör vad han säger. Det var nämligen så att det en liten stund tidigare kom ett tidigare tåg från Åre, som var försenat. På detta tåg befann sig 150 personer, som skulle av i Alvesta och därifrån vidare någonstans, jag vet inte vart. Detta hade kommit som en total överraskning för människorna på stationen och plötsligt gick alla bussarna åt, så de 50-60 personer som normalt skulle åkt med dem var plötsligt strandsatta i den stora metropolen Alvesta! Men det skulle komma en annan buss om ca 5 minuter och den skulle ta med sig de personer som skulle vidare från Växjö. Om ytterligare 10-12 minuter skulle det komma en annan buss och den skulle ta de som bara skulle lokalt till Växjö. Orsaken var att tågen efter Växjö inte skulle bli försenade, för det finge i så fall efterverkningar hela dagen.

De fem minuterna blev till 15 men så kom där en buss – från Moheda! De 15 som skulle vidare fick kliva på. Märkligt nog hade det blivit ca 25 st. Tydligt hade en del ändrat sig och tyckte det var så trevligt att vara ute och resa i det vackra vårvädret att de ville fortsätta. Under tiden som ilastningen pågick inkommer X2000 tåget från Stockholm, rejält försenat. Med detta skulle finnas fyra personer som skulle till Karlskrona och när de åtta klivit på var fortfarande bussen halvtom. Då fick de som skulle till Växjö och som väntat i en halvtimme kliva på. Och därutöver ytterligare 10 st. Då var det bara tre platser lediga i bussen och den gav sig iväg.

Chauffören frågade en av tågmästarna om han skulle köra direkt till Kalmar eller stanna på alla mellanstationerna (Emmaljunga. Lessebo etc.). Hon (för det var en kvinnlig tågmästare!) blev ytterst förundrad och undrade vad som var meningen. Hon hade för sin del bara hört att bussen skulle gå till Växjö och därifrån skulle man åka tåg. Hon ringde till trafikexpeditionen och där var man också helt ovetandes. Man tycktes inte ens vara klar över att det var en buss på väg. Efter en del dividerande kom man fram till att de som skulle av på mellanstationerna skulle åka med tåget, som annars finge gå tomt, sånär som på de fyra tågmästarna. Då frågade tågmästaren resolut hur många som skulle till Kalmar och det var fem stycken, varav tre stycken hellre ville ta tåget än skumpa i bussen. Att köra en stor buss till Kalmar med bara två stycken, som dessutom förmodligen kom fram senare, tyckte hon var fjantigt! Ny division, varefter tågmästaren helt resolut förklarar: "Alla följer med mig till Kalmar!" Heder åt denna kvinna! Då hörs en pipig gummeröst från bussens bakre regioner: "Men vi som bara ska till Växjö då?"...

Om förseningar

av Per Flensburg, van resenär

Det händer ju ibland att tågen blir försenade och jag ska i detta opus ge några goda råd om hur man handskas med dylika situationer.

Det viktigaste och allt annat överskuggande är att tänka på vätskebalansen. Det finns inget värre än att sitta på en överfull buss, har tolv mils resa framför sig och vara kissnödig! De flesta tänker inte alls på denna viktiga detalj utan sitter helt tanklöst och håller i sig mängder av coca-cola, Fanta, Sprite och andra drycker. Ja det finns till och med dem som dricker kaffe! Men de får sin väl förtjänta lön, steppande resenärer kan dock vara en fantastisk underhållande syn. Med tanke på att de flesta järnvägsstationer omges av staket och inte plank har även karlarna problem.

Vätskebalansen är en övergripande, strategisk faktor men det man närmast tänker på i samband med förseningar är ju själva trafiken och meddelandena därom. Även här finns det en strategi: Förvänta dig ingen som helst information och försök inte heller att ta reda på någon! Du blir du alldeles överlycklig för alla små upplysningar du kan få. Ack, vilken lycka är det icke att 3 minuter efter tågets planerade avgång få höra en ljus kvinnostämman glatt kvittra i högtalaren: "X2000- tåget mot Alvesta, Linköping Stockholm med ordinarie avgångstid 7.22 är idag försenat". Vilken euforisk lycka är det inte att få detta faktum sig tillsänt på detta fantastiska vis! Man slipper stå och spekulera över om tåget kanske inte alls kommer, om det kanske kom i tid, men utan att man lade märke till det, det kanske körde in vid en annan plattform, ja möjligheterna var många, men nu de i ett enda slag reducerade till en enda, En och endast en, med omutlig precision fastslagen: Tåget är försenat!

Innan vi går in på vad man gör då tåget är försenat, låt oss lite grand uppehålla oss vid vad detta ljuvliga, men måhända en aning kortfattade meddelande egentligen innebär. Det innebär helt enkelt att tåget är på väg, att SJ har tagit sitt ansvar och utlovar transport till det önskade resmålet ehuru man icke närmare kan uttala sig om när denna transport förväntas ske. Den vane resenären kan dock avlocka kortfattade meddelanden något mer än vad som vid första påseendet kan synes möjligt.

Det första information som avlockas beskedet är bristen på information. Det sägs inget om orsaken till förseningen, ej heller något om när tåget förväntas framvisa sig. Det innebär att meddelaren inte har en susning om vad som hänt. Tåget kan ha blivit kapat, det kan ha blivit kidnappat av utomjordingar (Vogoner troligen, de brukar syssla med sådant!), det kan ha kört ner i en övergiven gruva eller kanske har Ladislaus Horatius varit framme och dragit i nödbromsen.

Men ännu mer kan avlockas. Det faktum att man har meddelat att det rör sig om en försening innebär att man faktiskt förväntar sig att tåget ska komma, visserligen försenat, men dock. Därmed kan den vogonska kidnappningen förmodligen avskrivas och förmodligen har det inte kört ner i en övergiven gruva heller. Dock rör det sig endast om en förmodan, någon ansvarig person någonstans i SJ:s månghövdade organisation har gjort ett övervägande: Detta tåg har av en eller annan okänd anledning inte infunnit sig vid önskat ställe i väntad tid men troligen befinner det sig fortfarande på spåret och man kan förmoda att det vid en senare, icke närmare angiven tidpunkt når bestämmelseorten. På grund av detta har man dristat sig att meddela de perrongen ivrigt väntande passagerarna att tåget är försenat.

Nu förekommer det dock att informationen är något mera precis. Det har förekommit att en barsk mansröst meddelat: "X2000- tåget mot Alvesta, Linköping Stockholm med ordinarie avgångstid 7.22 beräknas idag ankomma 7.26" Detta meddelande har en skenbar men dock förtroendingivande precision. Tåget beräknas inte komma vid någon ospecificerad senarelagd tidpunkt utan just 7.26. Man förmedlar en känsla av att SJ har koll på läget, att SJ vet vad som har hänt och i sin allvishet vidtagit nödiga åtgärder, dock med den beklagansvärda konsekvenser att tåget blivit 4 min försenat. Ännu mer förtroendeingivande blir det om samma information kan läsas på perrongens informationstavlor. Men käre läsare, som van resenär är jag dock nödsakad att ta dig ur denna villfarelse.

Något mycket allvarligt kan mycket väl ha hänt, något man inte har koll på, något helt, totalt och katastrofal oförutsett. Dessa siffror härrör nämligen från en dator i Malmö och uppdateras automatiskt. Om det inträffat något för vilken denna dator inte har en färdig kod, så går den in i ett förhoppningsfullt tillstånd och tänker: "Det är nog inte så farligt. Det blir klart om tre-fyra minuter. Jag chansar på det så blir resenärerna glada". Den exakta programkoden är givetvis okänd men borde se ut ungefär så här:

Joy: Perform positive thinking

Wait pos minutes

Go joy.

Procedure positive thinking

Think: Det är nog inte så farligt.

Think: Det blir klart om tre-fyra minuter

Put random (3-4) into pos

End positive thinking

Meddelandet från den barske herrn innebär endast att vederbörande läst siffrorna från displayen och endast förmedlar innehållet till de resenärer som inte kan läsa. Det hände mig en gång i januari 1996 att jag stod i snöstorm på perrongen i en timme och väntade på ett tåg som skulle komma inom de närmaste tre minuterna. Efter en timme meddelar en röst att vi kan gå in i väntsalen och vänta där. Besked kommer senare att lämnas. Och besked lämnades redan efter 15 min: "Det går inga tåg idag!" Därför kan det vara anledning att se upp i sådana lägen. Det kan gå riktigt illa.

Ibland meddelar högtalaren ett något annorlunda besked: "X2000- tåget mot Alvesta, Linköping Stockholm med ordinarie avgångstid 7.22 är idag ca 10 minuter försenat" Detta meddelande kan av den vane resenären uppfattas som lugnande. Det innebär nämligen att någon mänsklig varelse tagit kontakt med tågklararen och meddelat att något är fel och att vederbörande hoppas det ska vara avhjälpt om ca 10 minuter. Det kan t.o.m. hända att felets art vidarekommuniceras till de presumtiva passagerarna. T.ex. Signalfel, tekniskt fel, lokfel, frusen växel etc. Men fördubbla tiden, man har en obotlig tidsoptimism inom Statens Järnvägar. I sanningens namn ska sägas att SJ under senare år blivit duktigare på att ge ordentliga meddelanden. Ofta stämmer faktiskt tiden också.

När vi nu har fått reda på att tåget är försenat och har en liten hum om hur lång denna försening är, vad gör vi då? Problemet är förstås anslutningarna, i mitt fall från Alvesta till Växjö, men många har dessutom en snävt tilltagen mötestid vid ankomsten. Om tåget kommer till Stockholm 9.41 och det tar 7 min att ta sig till mötesplatsen med tunnelbana, så lägger man mötets starttid till 9.48. Detta är helt förkastligt förstås, man ska ha utrymme för minst en halvtimmes försening.

Om nu tåget är 10 min sent så kan man räkna med att denna försening under resans gång blir större eftersom man får vänta på att andra tåg ska lämna plats. Hela den omsorgsfullt uppgjorda trafikplaneringen, som med sekundprecision antas slussa tågtrafiken genom vårt vackra land slås i spillror. Det hela är förstås datorstyrt och då ordinarie schema är försatt ur spel, så används enkla och fyrkantiga regler, som gör att det blir ännu mer försenat. Myten om att man kan köra in en försening gäller endast semesterresenärer och i regel på väg till en annan värld.

Man kan urskilja två olika beteenden vid förseningar. Det ena är att bli helt hysterisk, skälla ut all tillgänglig SJ-personal, hota med Ines Uusman, kräva fabulösa ersättningar och vara allmänt otrevlig. Som Vagonerna ungefär. SJ har dock en effektiv strategi: Det brukar alltid stå ett tåg på en plattform långt bort och SJ-personalen brukar se bekymrad ut, förstå problemets vidd och peka på detta avlägsna tåg och säga att man bara för denne persons skull skall insätta detta tåg och att vederbörande ska få åka första klass alldeles ensam i tåget, men man måste först ordna med en lokförare. Det kan ta en liten stund, men sedan får detta tåg högsta prioritet och får köra om alla andra tåg. Om vederbörande bråkstake nu tar sitt pick och pack och går bort till tåget med en gång så går det ju ännu fortare. Och vederbörande lommar snällt iväg, väl omedveten om sin uppblåsta persons löjlighet. Vad som händer sedan vet jag inget om...

Det andra beteendet är att ta det med gott mod, skämta med de andra passagerarna och se förseningen som en gudasänd gåva, som ett tidsrum man kan ägna åt kontemplation, funderingar, att låta själen komma ikapp kroppen. Det är detta SJ menar med "den inre resan"! Det är detta jag uppskattar allra mest med förseningar. En av de bästa dagarna under förra året tillbringade jag i en buss mellan Ånge och Stockholm. Det var den dagen Gävle var insnöat. Det var helt underbart att sitta på en buss, veta att man kan absolut inte göra nånting. Inga rapporter gick att läsa, det går inte att läsa på en buss, inget fanns att skriva, det går inte heller att skriva på en skumpande buss. Det fanns inget annat än koppla av och njuta. En fantastisk inre resa.

Ett annat beteende under förseningar är att folk börjar umgås. Vilt främmande människor tilltalar varandra och man kan säga något till människan bredvid sig utan att riskera få på käften. Det kan rentav hända att man träffar en Intressant Människa eller en Nyttig Människa, ja det lär finnas de som skaffat en Livspartner på det viset. För att vitsa till det så har faktiskt SJ en del koppleri på sitt samvete!

Har man väl kommit på ett försenat tåg kan man koppla av. SJ har nu ansvaret för att man ska komma till bestämmelseorten. Det handlar i regel om bussar vid anslutningar och då är det som sagt viktigt att tänka på vätskebalansen. Men det är också det enda man behöver tänka på. Dessvärre brukar inte heller SJ tänka speciellt mycket. Jag har varit med om att man först övertalat människor som skulle till Hässleholm att hoppa på X2000-tåget istället för att vänta en timme på nästa, för att sedan när de väl var på tåget meddela att det gick inga tåg vare sig mot Blekinge eller Helsingborg och någon ersättningstrafik fanns inte. Emellertid meddelades det efter halvtimme att man hade hittat bussar som skulle köra iväg de resenärer som så önskade. Så SJ jobbar på i det tysta och just den här gången fick man faktiskt information.

Vid anslutningar meddelar man alltså att landsvägsbuss ska sättas in och så hyr SJ en buss till bestämmelseorten, t.ex. Hässleholm. Det tar ju då ett tag att få fram en buss och en chaufför och under tiden får passagerarna vänta. Detta är en kritisk period. Många har ännu inte accepterat förseningen, många fattar först nu att de blir mer än några minuters

försening. De som blir hysteriska rusar in och skäller på biljettförsäljaren, som dock bara kan be dem ta kontakt med Ines efterföljare. Det brukar ta skruv och är helt ofarligt.

När bussen väl ankommer, så tror ju då de flesta resenärer att man kan fråga den stackars busschauffören om vad som ska hända. Men han eller hon vet inget, vederbörande har bara fått besked om att köra till Hässleholm. Detta besked brukar lämnas av en SJ-personal, som kommer rusande vid bussens ankomst och som lika hastigt rusar tillbaka igen. Denna person är Han som Vet och är man snabb och strategiskt placerad kan vederbörande haffas och då omtala läget. Men de är infernaliskt skickliga i att smita undan, de känner igen Vana Resenärer på 1 km avstånd.

Om nu bussen ska gå till Hässleholm tänker man förstås inte på att folk ska av i Älmhult och Osby och den stackars busschauffören vet ingenting. Vid sådana tillfällen håller sig SJ-personal sorgfälligt borta och chauffören brukar ge efter för passagerartrycket. Så bussen kör in om alla småorter och gör därmed alla andra anslutningar ännu senare. Eventuellt meddelas att det senare ska komma en direktgående buss. Strunta i den, hoppa på den buss som finns, man vet aldrig när den andra kan komma. I regel är det senare än man tänkt sig.

Väl i bussen och även i busskön kan man skoja och skämta, det är helt OK, folk tar inte heller illa upp om man tilltalar dem. Självt brukar jag dra till med något helt absurt skämt, som t.ex. att vi ska invänta ett tåg från Stockholm och att ytterligare 200 personer ska in i bussen. En gång stämde detta, nåja det var visst bara 75 st som skulle med, men ändå. Det blev rätt fullt. Därför är det klokt att se till så man kommer på bussen bland de första och man ska gärna sätta sig så nära dörren som möjligt. Om man sitter bakom dörren och är beredd i det ögonblick bussen stannar kan man utnyttja den levande kraften vid inbromsningen att kasta sig förbi flera andra människor. Det är överhuvudtaget alltid en fördel att stå först i alla köer och därvid får man offra samtalen med Han som Vet, vilket jag talade om ovan.

Till sist några tips: Var snäll mot SJ-personalen! Bli vän med tågmästaren, man kan i regel få en del fördelar, t.ex. åka i 1 klass, bulle till gratis kaffet etc. Säg gärna att du uppskattar deras arbete och inte förstår att folk kan vara så dumma att de inte tror att SJ gör allt som står i deras makt för att lösa problemen. Tågmästaren kommer då ihåg dig som den där dumskallen som tror på SJ, men eftersom du nu gör det och de flesta tågmästare är snälla och vänliga vill de inte ta dina illusioner från dig och ger dig därför lite extra fördelar. Att du istället utnyttjar dem, nåja, lite självvisk får man väl vara.

Ge akt på dina medpassagerare. Om du ser någon som tappar väskan, som glömmer sina grejor överallt, som springer på perrongen för att hinna med tåget vederbörande just klivit av, som har ett glasaktigt uttryck i ögonen och som i själva verket har gått på fel tåg och nu ska åka tillbaka för att ta rätt tåg, undvik om möjligt att åka i samma buss. Det blir helt säkert komplikationer i form av väskor som stoppats in i andra bussar, barn som glömts, fruga som kommit bort, ja undvik dessa virrpannor.

Undvik också olycksfågeln. De känns igen på att allt som de kommer i närheten av går sönder. Om bommarna ska fällas, när en olycksfågel går över spåren, så stannar bommarna halvvägs, om en olycksfågel tar i ett trappräcke när vederbörande ska uppför en trappa, ja då lossnar räcket från sina fästen och krossar tre andra medpassagerares fötter. Olycksfågeln klarar sig dock alltid, vederbörande är van vid sådant och tror det är livets normala tillstånd. I själva verket är det helt säkert olycksfågeln som förorsakat tågförseningen och sätter vederbörande sig i bussen kommer den helt säkert att omedelbart falla

sönder i sina minsta beståndsdelar, alla skruvar kommer omedelbart att lossna och alla rörliga delar att omedelbart fastna. Åk aldrig med en olycksfågel, ser du en sådan på perongen, ta nästa tåg! Du kommer i regel fortare fram än om du åkte med det tåg du tänkt dig.

Ja kära läsare, detta var några korta råd från en Van Resenär om hur man hanterat de oundvikliga förseningarna. Genom att följa dem hoppas jag du gör livet lättare att bära och får möjlighet att sprida glädje och trevnad omkring dig.